

Motion till riksdagen
2013/14:C259

av Jan Lindholm (MP)

Byggande för folkhälsan

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en hälsogaranti för byggd miljö.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om vikten av att snarast inrätta en bygghaverikommission.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om hur ett program för att åtgärda våra barns undermåliga arbetsmiljöer kan utformas och finansieras.¹
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att tillsätta en utredning som får i uppgift att lägga fram förslag på hur problem för dem som drabbas av ”sjuka hus” och liknande skador av arbetsplatser eller andra lokaler kan lösas.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av att stärka forskningen kring kemin i inomhusmiljön.¹

¹ Yrkandena 3 och 5 hänvisade till UbU.

Fel! Okänt namn på

Inledning

Ökad välfärd under 1900-talet har bland annat inneburit ökad vistelsetid inomhus. Den genomsnittlige medborgaren anses idag tillbringa 90 procent av dygnets tid i inomhusmiljö. Förhoppningsvis kan en förändring av livsstilsnormer påverka denna utveckling åt andra hållet, men kraven på en sund inomhusmiljö bör inte lämnas åt sidan på grund av sådana förhoppningar.

Ohälsa kopplat till den byggda miljön, nya byggmaterial och fuktskador upplevs av allt fler som ett växande problem. Ofta mäts skrämmande höga värden upp av olika giftiga ämnen i lägenheter där drabbade bott. Trots det är bevisfrågan svårhanterad för den enskilde och ansvarsfrågan för skadorna otydlig. De drabbade är också ofta både ekonomiskt och fysiskt svagt rustade på grund av kraftigt nedsatt eller obefintlig arbetsförmåga. Samhället måste ta ansvar för de drabbade men måste även se till att sambanden mellan ohälsa och inomhusmiljö får en förklaring. Naturligtvis krävs det forskning. I väntan på ytterligare kunskap borde det vara en självklarhet att tillämpa försiktighetsprincipen mycket kraftfullt.

23 nya kemiska ämnen per minut varje dag året runt är den globala verklighet vi ska försöka leva med. Att ha kunskap om de numera över 50 miljoner olika kemiska ämnen som existerar är naturligtvis en omöjlighet. Att material interagerar med varandra vet vi och att fukt sätter igång kemiska och biologiska förändringar är även det ställt utom allt tvivel. Frågan är hur detta skall hanteras.

Historisk återblick

I proposition 1990/91:189 med förslag till lag om byggnadsgaranti föreslog den dåvarande socialdemokratiska regeringen införandet av en tioårig byggnadsgaranti. Förslaget antogs av riksdagen genom bifall till förslaget i betänkande 1990/91:BoU19. Förslaget var tämligen omfattande men kom aldrig att genomföras på grund av den regeringskris som inträffade av helt andra orsaker. Så småningom valde regeringen Bildt att i stället införa den av alla hatade byggförsäkringen.

Det intressanta är att den dåvarande socialdemokratiska bostadsministern Ulf Lönngvist i propositionen lyfter fram många av de problem som än idag kan antas vara orsak till att så många blir sjuka av den byggda miljön. Propositionen föregicks av att en arbetsgrupp utredde frågan om byggnadsgaranti där man påtalade byggnadstekniska faktorer som kunde påverka inomhusmiljön och, som man skriver, ha ett samband med ohälsa hos dem som vistas i byggnaden. Även i propositionen 1990/91:145 om byggnaders inomhusmiljö behandlades kopplingen mellan olika egenskaper i inomhusmiljön och den påverkan detta kan ha på hälsan för dem som vistas i byggnaderna.

Det har gått över tjugo år, och tyvärr så har de regeringar som styrt landet dessa år inte tagit tag i det sedan länge väl kända problemet.

Förslag till åtgärder

Garantitid på byggande för hälsan

Mot bakgrund av den kunskap vi har idag borde det vara möjligt att åter ta tag i frågan och utforma en lagstiftning som innebär att den ansvarige för byggandet åläggs ett minst tioårigt hälsoansvar. Det skulle innebära att en nybyggnation ska åtföljas av en minst tioårig garanti på att byggnaden inte skadar människors hälsa. Självklart måste lagstiftningen definiera hälsoansvaret på ett sätt som gör det funktionellt i en domstol. Mot bakgrund av Boverkets studier kring sjuka hus som visar hur omfattande problemet fortfarande är borde det vara ett prioriterat arbete för regeringen att lägga fram förslag till riksdagen om en hälsogaranti för byggd miljö. Riksdagen bör ge detta regeringen till känna.

Bygghaverikommission

När det gäller det redan existerande beståndet av bostäder, skolor, arbetsplatser och andra byggnader kan konstateras att en stor del är i mycket dåligt skick. Det skiljer mellan olika konstruktioner och förmodligen mellan olika tidsepoker enligt de studier som finns. Det är allvarligt att så många människor bor, studerar eller arbetar i byggnader som är undermåliga ur ett hälso-perspektiv. Varje år drabbas människor av allvarliga hälsoproblem i den byggda miljön. I en undersökning från Boverket och Energimyndigheten från 2007 (Stil 2) hade 81 procent av de undersökta skolorna fukt i konstruktionen eller en ren fuktskada. Samhällskostnaden för detta är förmodligen mycket stor. I vattenskadeundersökningen från 2002 uppskattades exempelvis den årliga kostnaden för åtgärder till 5 miljarder kronor. Enstegstätning av fasader är det senaste exemplet i en lång rad av dåliga byggnadstekniska lösningar. Över 20 000 bostäder beräknas ha den fasadlösningen idag och cirka hälften av dem uppvisar redan svåra skador.

Det är inte rimligt att den enskilde lämnas helt utan skydd av samhället i situationer som dessa. Att drabbas av ett fuktskadat ägt hem kan få som konsekvens att hela livet brakar samman. Idag är många utförsäkrade från alla trygghetssystem, får ingen rehabilitering eller annan hjälp och är ovanpå detta ofta tungt skuldsatta.

Det bör snarast inrättas en bygghaverikommission med uppgift att granska alla fall av SBS (sjuka hus-syndromet, sick building syndrome) i landet och föreslå lösningar både för de drabbade personerna och för de byggnadstekniska problemen. En sådan kommission måste ha en bred kompetens för att kunna hantera både hälsoproblematiken och byggtekniken. Den nystartade organisationen Komin kan här vara en viktig resurs.

De människor som drabbas får mycket illa, och det är angeläget att åtgärder vidtas snarast. Riksdagen bör sända en tydlig signal till regeringen att det

Fel! Okänt namn på

är angeläget att inrätta en bygghaverikommission med de uppdrag som föreslås ovan.

Barns arbetsmiljö

Barn och ungdomar far idag illa i undermåliga skolmiljöer på grund av dåligt byggda och underhållna lokaler. Det är ansvarslöst att utsätta barn för en miljö som gör att de inte har möjligheter att tillgodogöra sig utbildningen på rimliga villkor. Problemet finns även i förskolor, fritidsgårdar och många andra lokaler för idrott och föreningsverksamhet.

Våra barns framtid är för viktig för att vi ska kunna ta de risker det innebär att utsätta dem för undermåliga inomhusmiljöer när de är på "jobbet". Miljöpartiet har i sin budget för 2014 avsatt medel som stöd till de kommuner som tar tag i dessa problem. Regeringen bör inte vara sämre utan snarast återkomma till riksdagen med förslag på hur ett program kan utformas och finansieras för att systematiskt åtgärda våra barns undermåliga arbetsmiljöer.

Uppföljning och ansvar

Socialstyrelsen har efter många års påtryckningar äntligen uppmärksammat hälsokonsekvenserna av fuktskador och påstår att de har för avsikt att utbilda de kommunala hälsoskyddsinspektörerna för att öka tillsynen av inomhusmiljön, vilket är mycket bra. Det är dock orimligt att det vid nybyggnation och renoveringar fortsätter att byggas ohälsosamma miljöer. Idag är det en god affär för byggbolagen att först bygga och sedan bygga om och få betalt båda gångerna. Det saknas incitament att göra rätt från början och det är ett unikt förhållande som enbart gäller för byggsektorn. Därför finns ett stort behov av att lagstifta om regler för ansvar när fel uppstår. De frivilliga etiska regler som tagits fram av företagen själva och de försäkringar som finns ger inte fastighetsägaren ett rimligt stöd för att utkräva rättelser när byggfel uppstår. Den snart 20 år gamla byggförsäkringen som infördes av den förra borgerliga regeringen under ledning av Carl Bildt (M) och som troligen snart kommer att avskaffas av den nya borgerliga regeringen har i stort sett varit verkningslös och betraktats som en ren kostnad utan att ge något skydd.

Boverkets senaste kartläggning av inomhusmiljön i landet, Betsi, har tyvärr inte fått den behandling av regeringen som den förtjänade. Regeringen valde att inte ge Boverket de resurser som krävdes för att en grundlig utvärdering av det insamlade underlaget skulle kunna genomföras. När materialet var färdigt föreslog Miljöpartiet i sin budget att medel skulle avsättas för att möjliggöra djupare analyser av materialet. Förmodligen hade det även varit möjligt att då väga samman utfallet i Betsi med det resultat som visade sig i den Stockholmsundersökning som gått under namnet 3H-projektet inom vars ram 14 000 lägenheter undersöktes 1991–1993 och dryga 10 000 lägenheter under 2005. Det är bara att beklaga att regeringen inte var mer intresserad av att skaffa sig en bättre bild av situationen.

De som drabbas av sjukdom på grund av ohälsosam inomhusmiljö, oavsett om det handlar om bostaden, arbetsplatsen eller andra lokaler, har idag mycket små möjligheter att få rimlig hjälp. Eftersom arbetsförmågan ofta blir kraftigt nedsatt har drabbade också små egna resurser. De behov som finns handlar både om stöd för att återfå hälsan och om att utreda orsaken och åtgärda den. Det sistnämnda är självklart viktigt även för att undvika att fler personer drabbas av den osunda inomhusmiljön. Det är rimligt att samhället tar ett aktivt ansvar för att drabbade får stöd och hjälp med att snarast tillfriskna och åtgärda den miljö som skadat dem.

När olyckan väl är framme, och tyvärr kommer det med stor säkerhet att inträffa ett antal gånger under de närmaste årtiondena, är det viktigt att det finns ett klart och tydligt regelverk att lita sig på. Här finns ett stort behov av regelverk för uppföljning och ansvarstagande. Byggbranschen präglas av långa kedjor av underleverantörer och utförare i tredje och fjärde led, vilket gör ansvarsfrågor svåra. Regeringen bör därför ta ett helhetsgrepp över detta problemområde och tillsätta en utredning som en gång för alla kan lösa de svårigheter som drabbar den som har otur att hamna i byggnader som gör dem sjuka. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

Byggmaterial

Märkligt nog finns det fortfarande stora brister när det gäller kunskap kring hur byggmaterial särskilt under inverkan av fukt påverkar inomhusmiljön och vilka hälsoeffekter det ger. Även när man mäter upp halter av lösningsmedel i bostäder som inom industrin anses otillåtna i en arbetsmiljö ifrågasätts det om det kan vara skadligt att bo i en byggnad med dessa nivåer av hälsovådliga ämnen. Toxiska ämnen som både är vävnadsnedbrytande, påverkar immunförsvaret och är cancerogena i mycket låga halter och dessutom bioackumulerande är inte ovanliga i fuktskadade rum.

Av de femtio miljoner kända substanser som nämndes i motionens inledning finns mer än sex miljoner att köpa i handeln. Av dessa är det dock enbart runt 50 000 som vi avsiktligt använder i någon större omfattning och den gruppen ökar med ungefär 500 nya ämnen per år, men våra kunskaper om dessa ämnen ökar inte i samma takt. Tyvärr har forskning om hälsoeffekter av befintliga och nya kemiska substanser och ämnen som brukas inte den prioritet man skulle önska.

Det är därför nödvändigt att staten styr forskningsmedel för att öka kunskaperna om vår kanske största ohälsokälla. Inför de förestående renoveringarna av miljonprogrammen från 1960- och 1970-talen är det avgörande att kunskapen ökas så att vi inte drabbas av nya hälsoskandaler. Riksdagen bör därför ge regeringen tydliga signaler om att detta är ett forskningsområde som bör ges hög prioritet.

Fel! Okänt namn på

Stockholm den 1 oktober 2013

Jan Lindholm (MP)